

БЪЛГАРСКО ДИПЛОМАТИЧЕСКО ДРУЖЕСТВО

„ВОЙНА“ БЕ ДУМАТА НА ГОДИНАТА

Международната политика
и българската дипломация

Годишен анализ – 2022 година

София, 2023

© Издателство „Изток-Запад“, 2023

Всички права запазени. Нито една част от книгата не може да бъде размножавана или предавана по какъвто и да било начин без изричното съгласие на авторите и на издателство „Изток-Запад“.

© Бисерка Бенишева, Марияна Бояджиева, Петър Воденски, Веселин Вълчев, Огнян Гърков, Любомир Денчев, Андрей Караславов, Любомир Кючуков, Симеон Николов, Григор Порожанов, Владимир Сотиров, автори, 2023

© Българско дипломатическо дружество, 2023

ISBN 978-619-01-1184-9

БЪЛГАРСКО ДИПЛОМАТИЧЕСКО ДРУЖЕСТВО

„ВОЙНА“ БЕ ДУМАТА НА ГОДИНАТА

*Международната политика
и българската дипломация*

Годишен анализ – 2022 година

БИСЕРКА БЕНИШЕВА
МАРИЯНА БОЯДЖИЕВА
ПЕТЪР ВОДЕНСКИ
ВЕСЕЛИН ВЪЛЧЕВ
ОГНЯН ГЪРКОВ
ЛЮБОМИР ДЕНЧЕВ
АНДРЕЙ КАРАСЛАВОВ
ЛЮБОМИР КЮЧУКОВ
СИМЕОН НИКОЛОВ
ГРИГОР ПОРОЖАНОВ
ВЛАДИМИР СОТИРОВ

СЪДЪРЖАНИЕ

УВОД.....	7
ГЕОПОЛИТИЧЕСКА ДИНАМИКА И МЕЖДУНАРОДНИ КОНФЛИКТИ.....	9
Светът под доминацията на логиката на войната.....	9
Регионалните конфликти – забравени, но не и разрешени.....	15
ПРОБЛЕМИ НА СИГУРНОСТТА И ОТБРАНАТА.....	17
НАТО – решение или част от проблема.....	18
Безумното и дестабилизиращо поведение спрямо ядрения потенциал.....	24
Някои военни аспекти на подкрепата за Украйна.....	26
Противоречия между страни – членки на НАТО.....	28
Европейският съюз в сътрудничество с НАТО.....	30
Влиянието на кризите върху сигурността на България и нейните възможности.....	32
ЕВРОПЕЙСКИЯТ СЪЮЗ И ЕВРОПА ПРЕД ТЕЖКИ ИЗПИТАНИЯ.....	37
Остава ли ЕС мирен проект?.....	37
Геополитическо позициониране в един дълбоко конфрнтиран свят.....	40
Европейското политическо пространство.....	42
Дебатът за бъдещето на ЕС – отложен, формално приключен.....	43

Разширяване на правомощията на институциите или суверенните права на държавите членки.....	43
България и последиците от евентуални промени в договорите.....	44

БАЛКАНИТЕ В УСЛОВИЯТА НА ГЛОБАЛНА КОНФРОНТАЦИЯ.....	47
Геополитика на балкански терен	47
Регионалните напрежения.....	49
Нарастващата роля на Турция	51
Деблокирането на процеса за присъединяване на Република Северна Македония към ЕС.....	52

ГЛОБАЛНИТЕ ИГРАЧИ И ГЕОПОЛИТИЧЕСКИТЕ ПРОЦЕСИ.....	55
САЩ: увеличение на залозите	55
Китай: как го правят китайците	59

БЪЛГАРИЯ В ООН И ДРУГИТЕ МЕЖДУНАРОДНИ ОРГАНИЗАЦИИ	65
--	-----------

ЕНЕРГЕТИКАТА НА БЪЛГАРИЯ'22: НАГОРЕ ПО СТЬЛБАТА, КОЯТО ВОДИ НАДОЛУ	69
---	-----------

ВЪНШНА ПОЛИТИКА И ДИПЛОМАТИЧЕСКА СЛУЖБА	73
Българската външна политика – къде и каква?	73
Дипломатическата служба – проблеми без решения.....	77

Увод

За четвърта поредна година Българското дипломатическо дружество предлага своя годишен анализ „Международната политика и българската дипломация“. Предлаганият текст се стреми да представи основните процеси и тенденции в международните отношения през изтеклата година и тяхното отражение върху външната политика на България. Същевременно той няма претенции нито за всеобхватност на събития и факти, нито за изчерпателност на изводите. По традиция и с оглед на осигуряването на сравнимост и проследимост на процесите анализът е организиран в няколко основни рубрики: геополитическите тенденции и регионалните конфликти, проблемите на сигурността, Европейският съюз и неговите проблеми, ролята на основни геополитически играчи, международните организации, енергийната сигурност, както и проблемите на българската дипломатическа служба. Цялостният анализ е доминиран от войната в Украйна, респективно през призмата на ерозията на следвоенния световен ред и дълбоките промени в международната среда за сигурност.

Анализът е подготвен от дипломати и експерти с дългогодишен опит и експертиза в различни сфери на международните отношения и външната политика на България под общата редакция на Андрей Караславов, Любомир Кючуков, Симеон Николов и с участието на Бисерка Бенишева, Марияна Бояджиева, Петър Воденски, Веселин Вълчев, Огнян Гърков, Любомир Денчев, Григор Порожанов, Владимир Сотиров. Сложността и многообразието на позициите, както и ограниченият обем на текста, правят невъзможно отразяването на всички различни дори взаимно изключващи се гледни точки по отделните въпроси, включително в рамките на БДД и на авторския колектив.

ГЕОПОЛИТИЧЕСКА ДИНАМИКА И МЕЖДУНАРОДНИ КОНФЛИКТИ

Война стана интегралното понятие за развитието на света през 2022 г. Руската интервенция в Украйна концентрира фокуса на международните отношения, определи тяхната динамика, преакцентира приложното им поле от политическото към военното, заложи дългосрочни негативни тенденции. Рискът от избухване на глобален конфликт стана реален и непосредствен.

Светът под доминацията на логиката на войната

Войната в Украйна имаше ефект на земетресение за света, но процесите, които доведоха до нея, бяха достатъчно видими от поне две десетилетия. След „еднополюсния модел“, последвал края на Студената война, през който САЩ утвърждаваха своята доминация (и който роди Ирак, Афганистан, Либия, Сирия), в международните отношения постепенно набра сила тенденцията към мултиполярност. За Русия това означаваше спиране на разпада и завръщане на държавността, консолидация на регионите (на първо място ликвидиране на сепаратизма в Чечня), възстановяване на влиянието в постсъветското пространство (вследствие на което се оформиха замразените конфликти в Приднестровието, Южна Осетия, Абхазия) и завръщането на страната като водещ глобален играч. Тези два еднотипни, по своя характер експанзионистични и интервенционни процеси

за известен период от време протичаха в различни плоскости (глобална, респективно – регионална), но логично се сблъскаха в постсъветското пространство на територията на Украйна. А силните националистически тенденции в Украйна (характерни за всички нововъзникнали държави след разпада на двете големи федерации в Европа – Съветския съюз и Югославия, където се поделеше общо икономическо, политическо и културно пространство, издигаха се граници и се конструираха и консолидираха нации) доведоха до дълбоко етническо разделение в страната и създадоха необходимите предпоставки за тежка криза. Като резултат американският глобалистичен хегемонизъм и руската имперска носталгия си дадоха среща на полето на украинския национализъм. Това достатъчно еднозначно определи конфликта като геополитически, а не като война на ценности.

В течение на годината военните действия в Украйна придобиха характера на дългосрочна война на изтощение. Тя преминава под лозунга „война до победа“, т.е. до поражение на противника, но Русия не може да си позволи поражение, а Украйна няма да бъде изоставена да капитулира. Усилията на всички участници в конфликта (не само на Русия и Украйна, но и на НАТО и ЕС) са насочени към продължаване на войната, а не към нейното прекратяване, което прави практически невъзможно прехвърлянето на конфликта от военното в политическото поле и началото на преговори за мир. Условието, издигнати от двете страни за уреждане на конфликта (Русия: Украйна да признае „новите териториални реалности“; Украйна: Русия да изтегли всички свои войски и да бъде дадена на международен трибунал), са по-скоро условия за капитулация на противника, отколкото база за начало на политически диалог. Парадоксално, но след почти година война Русия получи повече НАТО на изток (с предстоящото членство на Швеция и Финландия в Алианса), а Европа получи повече Русия на запад (с присъединяването на четирите украински области към Русия). От своя страна това присъединяване в добавка към Крим на практика затваря вратите за постигане на споразумение по териториалните въпроси.

Това очертава няколко възможни изхода от войната – но в най-добрия случай не по-рано от една средносрочна перспектива: а) рязко изостряне на конфронтацията и риск от прерастването на войната в глобална, което (страхът, а не здравият разум) да принуди основните международни играчи да инициират диалог; б) радикална промяна в обстановката на терен, изправяща някоя от страните пред поражение и заставляща я да потърси преговори; в) жертвите, разрушенията и умората от войната да доведат до вътрешнополитически промени в Русия (преди всичко) или Украйна, като трупащото се социално (но не и антивоенно на този етап) напрежение в Европа също може да подтикне европейските правителства да търсят политически изход от конфликта.

Противно на многобройните твърдения, войната в Украйна не води до създаването на нов, но задълбочава ерозията на съществуващия следвоенен световен ред. Под удар са поставени двата основни стълба на международните отношения след Втората световна война: международните институции (на първо място системата на ООН) и международното право. Съветът за сигурност се заобикаля (от коалиции на желаещите), а базисни принципи на международното право се нарушават (включително националният суверенитет и нерушимостта на границите), като дори самото понятие за международно право бе подменено от „отношения, базирани на правилата“. Международните институции и международното право постепенно губят своята практическа ефективност и значимост, но не се заместват от нови такива, увеличавайки риска от създаването на институционален и правен вакуум на международното поле. Същевременно е невъзможно да се генерира политическа воля за формирането на нов световен ред, защото е компрометиран механизмът за формиране на нова система: за да бъде тя универсална, трябва да бъде изработена с участието на основните международни играчи и тяхното съгласие.

Въпреки всичко ООН се оказва единствено възможното поле, където да се търси предотвратяването на две глобални катастрофи: продоволствена (чрез споразумението за износ на зърно от

Украйна, постигнато с посредничеството на ООН и Турция) и ядрена (чрез действията на Международната агенция за атомна енергия за избягване на ядрен инцидент в Запорожската АЕЦ).

Войната в Украйна катализира развитието на редица геополитически процеси. Преди всичко бе даден силен тласък не просто на реконсолидацията на НАТО, но и за изпълване с ново съдържание на нейната дейност в дългосрочна перспектива (тезата за мозъчната смърт на Алианса остана в историята). Същевременно ЕС не успя да предложи алтернативен път за приключване на конфликта извън военния. Извеждането на проблемите на сигурността като основен и практически единствен към момента приоритет на евроатлантическата връзка на практика означава и отказ от амбицията на Съюза за стратегическа автономност и утвърждаването му като самостоятелен глобален играч (въпреки прозиралия дискомфорт на Германия и Франция от размиването на тяхното влияние, особено в Източна Европа, в резултат на засилената атлантическа зависимост). От друга страна фактическото разкачване на Русия от Европа, разкъсването на континенталната икономическа, финансова, технологична, политическа и културна тъкан постави под въпрос концепцията за неделимостта на европейската сигурност. Ескалиращата конфронтация предполага достатъчно продължителен период на взаимно съдържане, изключващо взаимодействие и сътрудничество дори по глобални проблеми от общ интерес, което от своя страна означава и взаимно изтощаване на Русия и ЕС.

Взаимното неутрализиране на ЕС и Русия дава възможност на САЩ да съсредоточат своите основни усилия в противоборството за глобално лидерство с Китай. Като и двете страни съумяват да извлекат дивиденди от войната в Украйна. Освен че се преутвърдиха като евроатлантически лидер (след колебанията по времето на Тръмп) САЩ разполагат и с еднозначната подкрепа на повечето страни от Източна Европа по проблемите на сигурността на континента (нерядко в противовес на виденията на Франция и Германия), осигурявайки същевременно

доминиращи позиции на американската оръжейна и енергийна промишленост в Европа. Китай от своя страна се превърна в незаменима опора на Русия в международен план, както и в основен финансов и експортен канал за Русия към световните пазари – свеждайки я до позицията на младши партньор в това сътрудничество. Турция е третата страна, която успя да се възползва максимално от стратегическата си значимост за развитието на конфликта, превръщайки се в основен посредник (редом с ООН) между воюващите страни, укрепвайки позициите си в НАТО (включително и поставяйки под условие присъединяването на Швеция и Финландия), осигурявайки си свобода на действие в Кавказ и Близкия изток, отклонявайки критиките за авторитарното управление вътре в страната.

Изострената конфронтация на „широкия Запад“ с Русия очерта контурите на една все още неясна, но постепенно придобиваща видимост тенденция: постепенното оформяне на един достатъчно широк, макар и твърде аморфен, геополитически „не-Запад“, обхващащ голяма част от Африка, Азия, Латинска Америка. Това не е анти-Запад, защото тук не става дума за формирането на фронт за борба срещу Запада, както и за лансирането на някаква антизападна идеология, а за дистанциране от глобалната конфронтация с Русия и до форма на по-скоро пасивна съпротива срещу натиска на Запада. Аналозиите с Движението на необвързаните обаче едва ли биха били коректни: първо, защото конфронтацията е динамична, ескалираща и навлизаща във все по-гореща фаза (за разлика от периода на Студената война, когато тя беше статична); второ, защото засега няма нито индикации, нито условия за някакво институционално международно структуриране на този „не-Запад“ и превръщането му в самостоятелен геополитически фактор.

Когато и както войната свърши (изхождайки от презумпцията, че тя няма да прерасне в глобална), то светът ще бъде друг. С много висока степен на сигурност може да се твърди, че като резултат ще имаме един дългосрочно (за десетилетия) разделен и дълбоко конфронтиран свят със силна милитаризация и над-

превара във въоръжаването при ниска степен на договорености (повечето – остатъчни, от периода на и непосредствено след края на Студената война) в сферата на разоръжаването и контрола. Свят на динамично променящи се баланси и формиране на нови геополитически съюзи и партньорства, доминиран от борбата за сфери на влияние, където международното право е изместено от политика от позиция на силата, а ефективността на международните организации е до голяма степен блокирана. Международни отношения, характеризиращи се с отсъствие на взаимно доверие, респективно – на политически диалог за търсене на съвместно договорени решения на проблемите.

Годината отбеляза сериозно изостряне на конфронтацията и по линията на другото основно международно противостоеие: САЩ – Китай. Посещението на говорителя на Камарата на представителите на Конгреса на САЩ Нанси Пелоси в Тайпе и последвалите китайски военни маневри в Южнокитайско море изведоха въпроса за Тайван като следващия рисков проблем, имащ потенциала да предизвика глобален политически трус. Всеки опит за нарушаване на статуквото около Тайван (евентуален отказ на САЩ от политиката на „стратегическа двусмисленост“ или пък опит на Китай да присъедини Тайван) би нарушил крехките регионални баланси и би изправил двете глобални сили пред опасността от пряк сблъсък. Тези събития се случиха на фона на мерки, предприети и от двете страни, имащи пряко отношение към очертаващото се дългосрочно противоборство между САЩ и Китай за глобално лидерство. След като в продължение на десетилетия Китай имаше застигащи спрямо САЩ темпове на икономическо развитие, страната вече изведе като приоритет постигането на глобално технологично лидерство (включително в сферата на изкуствения интелект), както и постепенното превръщане във все по-значим фактор в сферата на сигурността. От своя страна САЩ предприеха драстични мерки, включително законодателни, за ограничаване на импортната си зависимост от китайски стоки, на първо място при вноса на полупроводници.

Регионалните конфликти – забравени, но не и разрешени

Войната в Украйна измести в периферията на международните процеси всички останали регионални конфликти.

Липсва напредък в преговорите по Иранската ядрена програма, а доставката на иранско оръжие за Русия, както и вътрешнополитическото напрежение и протестите в Иран допълнително усложняват преговорния процес със САЩ и представителите на ЕС, привнасяйки допълнителни конфронтационни елементи.

Липсата на прогрес се отнася и за проблемите с Ядрената програма на Северна Корея.

След изтеглянето на САЩ от Афганистан вниманието в международен план (при това – твърде епизодично) се прехвърли от военното в политическото поле и вътрешното развитие на страната – по отношение на спазването на човешките права, на първо място на жените.

При конфликтите в Либия и Сирия също се наблюдава спадане на интензитета на директната международна намеса (с изключение на активните действия на Турция в Северна Сирия), прехвърляйки конфронтацията във вътрешнополитическо русло.

Няма съществено развитие и при конфликта в Йемен, но там за разлика от другите регионални конфликти не се наблюдава намаляване на интензитета на бойните действия.

Ангажирането на Русия с войната в Украйна доведе до отслабване на нейното внимание (а и позиции) по отношение на конфликта в Нагорни Карабах, отразило се, от една страна, в избухването на нови въоръжени сблъсъци между Армения и Азербайджан, а от друга – в утвърждаването на Турция като водещ фактор в региона и в стремежа на Армения към включване и на ЕС редом с Русия като приоритетен партньор.

„Война“ бе думата на годината

Относителното дезангажиране на основните глобални играчи, както и префокусирането на общественото внимание от регионалните конфликти към войната в Украйна, обаче не намалява техния рисков потенциал и евентуалното им ново интензифициране в определен момент.

ПРОБЛЕМИ НА СИГУРНОСТТА И ОТБРАНАТА

През 2022 г. настъпи комплексна промяна на глобалната среда на сигурност, която се характеризира с ескалация на рисковете и нарастване на потенциала на напрежение в стратегически важни региони. Глобалното противопоставяне премина към силови механизми за промяна на световния ред и извоюване на сфери на доминация и влияние. Основният фактор на влияние върху средата на сигурност в широк мащаб оказва войната в Украйна, което се отрази върху поляризацията, политиката на международните организации и отделните страни членки и необходимостта от преформулиране на стратегически цели и документи. Нарасна ядрената заплаха, както и рискът от постепенно въвличане на страните в една бъдеща нова световна война. Логично се промени коренно средата на сигурност в Черноморския регион.

Изостри се ситуацията и в други региони, което предизвиква съсредоточаване на внимание и военни сили и средства в тях. Такъв е случаят с Тайван и Китай. По време на посещението на представителката на Конгреса Нанси Пелоси в Тайван Китай изстреля 11 ракети Dongfeng-15 близо до острова, които могат да бъдат оборудвани и с ядрени бойни глави. Силите на САЩ и Китай проведоха военни учения в района, а европейски страни – членки на НАТО, осигуриха постоянно присъствие на свои военни кораби.

Противоречията в Близкия изток вървяха във възходяща градация, особено след безуспешните преговори по Ядрената програма на Иран, очертаващ се и като фактор в региона, и подкрепящ Русия във войната в Украйна, както и след ограничените

операции на Турция в Ирак и Сирия. През 2023 г. Ердоган може да прояви външнополитическа агресивност и авантюризъм, ако види възможности да укрепи позицията си преди изборите. Северна Сирия, Източното Средиземноморие и Либия са само три области, в които Турция може да покаже мускули и да причини главоболия на политиците в Европа.

Сериозни причини за тревога е нарастващото напрежение в Източното Средиземноморие, заплахите с военна намеса на Турция в Гърция, противоречията по демилитаризацията на морските граници и проучвателните дейности за наличие на въглероди, както и споровете по Кипър. В края на годината отново бе демонстрирана нестабилността в Западните Балкани по повод противоречията между Косово и Сърбия, довели до привеждане на сръбските въоръжени сили в пълна бойна готовност. Запазва се нестабилността в Босна и Херцеговина.

Нараснаха асиметричните и хибридните заплахи, нелегалната миграция и трансатлантическата организирана престъпност. Войната в Украйна ескалира кибератаките в непознат досега размер и обхват.

НАТО – решение или част от проблема

НАТО оцени войната в Украйна като най-сериозната заплаха за евроатлантическата сигурност от десетилетия, разрушавайки мира в Европа и засилвайки необходимостта Алиансът да гарантира, че неговата възпираща и отбранителна позиция остава надеждна и ефективна. В отговор организацията активира отбранителните си планове, разположи елементи от Силите за реагиране на НАТО и значително увеличи броя на силите на източния си фланг. Тя обаче не намери сили да формулира своя дял от вината за този сблъсък, за който бе предупреждавана от голям брой световноизвестни, най-вече американски, политици, генерали, анализатори, че разширяването на НАТО непосредствено

до границите на Русия ще доведе именно до това. Единствено бившият канцлер на Германия Ангела Меркел и бившият френски президент Франсоа Оланд признаха, че Минските споразумения са били необходими само за да „дадат време на Украйна“ да се подготви за бъдеща конфронтация с Русия, т.е. не са имали и намерение да изпълняват споразуменията. Тази политика спрямо Русия и Украйна е била опит да се предотврати конфликт от мащаба, който се случва сега. Разбира се, че нямаше анализ нито на военната подготовка и въоръжаването на Украйна и толерането на агресивни действия на крайно десни сили, довели до 14 000 убити граждани сред рускоезичното население в Донбас, нито на предложенията на президента Путин от 17 декември 2022 г., които обаче наистина в голямата си част бяха неизпълними, но поне по няколко точки от тях можеше да се постигнат взаимно приемливи компромиси. Подмината бе и информацията на бившия премиер на Украйна Микола Азаров, който писа, че през декември 2021 г. Русия е получила информация за плановете на НАТО да разположи 4 бригади на територията на Украйна, една от които военновъздушна със самолети, които носят ядрено оръжие. Алиансът е искал да се споразумее на заседание на Съвета за сигурност на ООН през лятото на 2022 г. За да предотврати трета световна война и използване на ядрено оръжие, руското правителство решило да спре това. Времето за летене на бойна глава от Харков до Москва е 3 минути, недостатъчно за отведен удар, подчертават експерти.

В етапа, когато се очертаваше възможност за преговори, НАТО пропусна да излезе със собствени идеи за постигане на компромиси с Русия, като например условие за изтегляне на руски носители на ядрено оръжие, освен искането Украйна да не бъде приемана в Алианса.

На срещата на върха в Мадрид през юни 2022 г. лидерите на НАТО одобриха *нова стратегическа концепция*, осмата по ред, която замени тази от 2010 г. След като претърпя стратегически провал в Афганистан – най-амбициозната му мисия, завършила с падането на Кабул през 2021 г. и хаотичното изтегляне на

западните сили, сега Алиансът имаше шанс да се върне към основите и да се съсредоточи върху своята основна цел: колективната защита на евроатлантическата зона. Новата стратегическа концепция оцени, че заплахата от конвенционално нападение срещу територията на НАТО е ниска, но не можем да отхвърлим възможността за атака срещу суверенитета и териториалната цялост на съюзниците. Освен определянето на Русия като „най-значимата и пряка запеха за сигурността на съюзниците и за мира и стабилността в евроатлантическата зона“ стратегическата концепция оцени Китай, който отсъстваше в предишната концепция, като „системно предизвикателство“ за евроатлантическата сигурност. „Задълбочаващо се стратегическо партньорство между Русия и Китай“ също е вероятно да застраши Алианса, се отбелязва в документа. Променена, но запазена по същество е формулировката, че „хибридните операции срещу съюзниците могат да достигнат нивото на въоръжена атака и биха могли да накарат Северноатлантическия съвет да се позове на Член 5 от Северноатлантическия договор“. Съюзниците постигнаха значителен напредък в увеличаването на разходите за отбрана и инвестирането в основно оборудване, предприемайки стъпки към по-справедливо споделяне на тежестта в рамките на НАТО. Амбицията, по думите на генералния секретар Столтенберг, е през 2023 г. 2% разходи от БВП да е минималната граница. САЩ имат вече 3,47%, а Гърция – 3,76%. Германия стартира най-голямата програма за превъоръжаване от десетилетия, подготвена много преди руската атака срещу Украйна с претенции за суперсила във военно отношение чрез реструктуриране на Бундесвера и укрепване на военната индустрия. Специалният фонд от 100 милиарда евро трябва да продължи до 2026 г. Полша ще достигне 3% от БВП за военни нужди още тази година, а в дългосрочен план гони 5%. Тя силно излезе напред във военно отношение, вече разполага с повече танкове и гаубици от Германия и е на път да има много по-голяма армия, като целта е до 2035 г. тя да наброява 300 000 военнорслужещи в сравнение с настоящите 170 000 в Германия. Днес полската армия наброява

около 150 000 души, като 30 000 от тях принадлежат към новите сили за териториална отбрана.

Силите за бързо реагиране на НАТО (NRF) бяха разширени от 40 000 на над 300 000 войници, които трябва да бъдат поддържани на по-високи нива на готовност. Съкрати се и времето за разполагане от 15 на 10 дни за 100 000 военни и до 30 дни за 200 000 военни.

Съгласно решението от март 2022 г. за укрепване на позициите на Алианса в страните от Източна Европа по суша, въздух и море към съществуващите вече 4 батальонни бойни групи в Полша и балтийските страни бяха създадени още 4 такива в Румъния, България, Унгария и Словакия. Италия пое командването на многонационалната бойна група на НАТО в България на церемония на 17 октомври 2022 г. Общият състав на бойната група е над 1000 военнослужещи, предоставени от страната домакин България, както и от Албания, Гърция, Италия, Република Северна Македония и САЩ. Планирано е също Черна гора да разположи персонал в началото на 2023 г.

Във военно време осемте батальонни групи могат да прераснат в бригади.

През 2022 г. Съвместната оперативна група с много висока готовност (VJTF) бе ръководена успешно от Франция, а от 1 януари 2023 г. – от Германия. Тя е съществен принос към колективната отбрана, а лидерството на Франция и Германия е силна проява на ангажираност и способности. Общо девет съюзника от НАТО (Белгия, Чехия, Латвия, Литва, Люксембург, Германия, Нидерландия, Норвегия, Словения) ще дадат своя принос през 2023 г.

Новата стратегическа концепция, договорена от държавните и правителствените ръководители на НАТО на срещата на върха в Мадрид през юни 2022 г., признава устойчивостта като ключов въпрос за Алианса. Въпреки че не го определя изрично като четвърта основна задача, той подчертава необходимостта от „преследване на по-стабилен, интегриран и съгласуван подход за изграждане на национална устойчивост и устойчивост в

целия съюз“. Стратегическата концепция също така отбелязва, че устойчивостта е от решаващо значение за справяне както с военни, така и с невоенни заплахи.

Към момента на тази важна среща на НАТО очевидно вече имаше твърда ориентация към водене на войната с определена цел за категорична победа за разлика от склонността към преговори от пролетта на същата година. Още на срещата на министрите на отбраната генералният секретар Столтенберг потвърди, че страните от НАТО ще преобразуват въоръжените сили на Украйна към стандартите на НАТО и в дългосрочен план *ще им позволят да водят война заедно със Запада*. Освен сигнала за „заедно“ водене на войната, това бе равносилно и на анулиране на възможна неутралност на Украйна и по този начин към обхвата на евентуални мирни преговори.

На срещата на НАТО през юни 2022 г. за пръв път присъстваха държавните и правителствените ръководители на четирите партньора на НАТО от Азиатско-Тихоокеанския регион и с това глобалното разширяване на НАТО, което по същество се осъществява от 90-те години на миналия век, придоби нова форма. Това показва повишеното внимание, което трансатлантическият военен пакт отделя на събитията в Азиатско-Тихоокеанския регион, както и намеренията да се разшири собствената дейност в региона около Китай. Според експертни оценки обаче амбициозните планове за „глобално НАТО“ могат да предизвикат стратегическо пренапрежение, което може по-скоро да отслаби, отколкото да укрепи Запада.

Заявеното през май членство на Финландия и Швеция в НАТО, което се блокира все още само от Турция и Унгария, увеличава сухопътната граница на Алианса с Русия с 1300 км, но ще донесе и стратегически предимства. Блокирането на Финския залив например ще обезцени руския Балтийски флот и ще превърне Калининградска област в анклав, напълно откъснат от доставки. Новият закон за членство на Финландия в НАТО не забранява разполагането на ядрени оръжия или бази на Алианса на финландска територия. От друга страна, напрежението в ре-

гиона нараства още повече, ако се вземе предвид предупреждението на президента Путин, че „в случай на разполагане на военни контингенти и инфраструктура там, ще трябва да реагираме огледално“.

Последната среща на министрите на външните работи на страните от НАТО за 2022 г., проведена за пръв път от началото на войната в източноевропейска страна (Букурещ) обаче подчерта, че „присъединяването на Финландия и Швеция ще ги направи по-безопасни, НАТО по-силен, а евроатлантическата зона по-сигурна“ и увери, че ще подкрепя партньорите в НАТО Босна и Херцеговина, Грузия и Република Молдова.

Независимо че политическите лидери на страните от НАТО се придържат към схващането за твърда подкрепа на една дълга война, докато това е необходимо, редица военни лидери като началника на щабове на въоръжените сили на САЩ генерал Марк Мили призовават Украйна да проведе мирни преговори. За сериозността на тази тенденция свидетелства и изразеното нестандартно мнение на генералния секретар на Алианса Йенс Столтенберг, че боевете в Украйна могат да излязат извън контрол и биха могли да доведат до голяма война между НАТО и Русия.

Няма съмнение, че позициите по войната в Украйна ще се влияят от политическата обстановка в САЩ и отношенията с Европа. Така например в Конгреса се появи твърдо ядро от републикански политици, чието поведение при гласуване от началото на войната в Украйна предполага, че те фундаментално отхвърлят ролята на САЩ в политиката за сигурност в Европа и НАТО. Тази група включваше около 25 до 30 членове на Камарата на представителите и до голяма степен, ако не и изцяло, е свързана с дясното крило на Републиканската фракция на свободата. Депутатът Том Макклинток от Калифорния смята предишното разширяване на НАТО на изток за грешка, защото би имало дестабилизиращ ефект върху европейската сигурност. От другата страна на политическия спектър лявото крило на демократите също има критики към курса на политиката за сигурност на ад-

министрацията на Байдън. Във връзка с войната в Украйна 30 депутати от Демократическата партия от прогресивното крило пуснаха отворено писмо през октомври 2022 г., в което поискаха промяна на курса от администрацията на президента. По същество те поискаха директен диалог с Русия за постигане на примирие в Украйна. Тази партийна поляризация обаче в крайна сметка се отразява положително на НАТО и Украйна. В края на годината в част от републиканските среди вече се очерта ясна позиция: „Подчиняваме нашите интереси на украинското правителство, което се стреми да въвлече САЩ във война с Русия. Не можете да залагате бъдещето на Америка на потенциален ядрен конфликт за това кой контролира Донбас и Крим.“ Показателно е, че тази част от републиканците иска много голямо затягане на помощта за Украйна. Крайната позиция Европа сама да поеме грижата за Украйна обаче не може да събере подкрепа поне засега. Влиянието в Конгреса на крилото на America First ще продължава да расте. От значение ще е, ако през 2024 г. в Белия дом бъде избран президент, който е много по-малко ангажиран от Джо Байдън. Остава да видим дали конгресът би бил и по-малко силен коректив срещу решенията на политиката за сигурност на бъдещата администрация на САЩ, които противоречат на интересите на ЕС и европейските партньори от НАТО.

Безумното и дестабилизиращо поведение спрямо ядрения потенциал

Официално оповестеният от администрацията на Байдън „Преглед на ядрената програма“ е тревожен сигнал за ескалация на ядрената заплаха, защото САЩ вече не разглеждат ядрения потенциал като чисто отбранителен. Американската ядрена доктрина е силно разширена и позволява тълкуването да включва всичко. „Ядреното оръжие може да се използва при извънредни обстоятелства, за да бъдат защитени националните интереси

на САЩ или техните съюзници и партньори.“ Разработва се система за „обезвреждащ ядрен удар“, тоест превантивен такъв, докато Русия споделя концепцията за „ответен удар“. Промяната в американската стратегия се различава силно от руската в частта си за „използване на ядрено оръжие от всякакъв мащаб и последици от атаки със стратегически характер, при които се използват и неядрени средства“. А това би означавало САЩ да използват ядрено оръжие и срещу противник, който не притежава такова, което значително променя Националната отбранителна стратегия. Така би трябвало да се очаква, че след като САЩ виждат икономическия възход на Китай като екзистенциална заплаха, то на нея би трябвало да се отговори с използване на сила.

През ноември 2022 г. държавите от G-20, включително Китай, се обявиха против перспективата за използване на ядрени оръжия по време на конфликт. Но страните в конфликта в Украйна САЩ и Русия определено се подготвят за такова използване независимо от реториката им. САЩ ускориха замяната на модернизирани ядрени бомби B-61-12 в Европа, планирана първоначално за пролетта на 2023 г., и започнаха доставянето им през декември 2022 г. А президентът на Полша Анджей Дуда изрази мнение, че има потенциална възможност страната му да приеме на своя територия ядрени оръжия.

Въпреки че нестратегическият ядрен арсенал на Русия започна да играе все по-важна роля в отбранителните ѝ планове, е вероятно Русия да използва ядрени оръжия само в екстремни ситуации, ако например нейните сили са изправени пред решително поражение от страна на НАТО или ако е поставен под въпрос контролът ѝ над територията, която смята за своя. Директорът на ЦРУ Уилям Бърнс изрази безпокойство от честата „ядрена“ реторика на Путин. Но всяка заплаха от подобно естество трябва да се взема на сериозно. Има служители на Белия дом, които смятат, че Украйна вече има военен капацитет да си върне Крим, но и повече други американски служители, които се опасяват, че широкомащабна украинска офанзива, насочена

към руските сили на полуостров Крим, може да накара Путин в отговор да използва ядрено оръжие.

В края на годината, ноември 2022 г., настъпи известно успокоение, че Путин няма да използва ядрено оръжие, защото това би означавало „демонстриране на военна слабост“, което пък активизира призивите за по-смели и категорични бойни действия срещу руските въоръжени сили, включително насочени и срещу Крим. При това обаче трябва да си дадем сметка, че досега Москва не е използвала въобще действителния си потенциал от нови модерни въоръжения. Достатъчно е само да си припомним, че през декември 2022 г. Русия развърна два полка с ракети „Авангард“ – хиперзвуковата система с ядрени възможности, първият от които в района на Оренбург в южните Уралски планини (ракетите на тази система летят със скорост 27 пъти по-висока от скоростта на звука и е невъзможно да бъдат прихванати).

Някои военни аспекти на подкрепата за Украйна

САЩ и НАТО отстояваха позицията да не доставят на Украйна тежко въоръжение, чийто обseg да позволява поразяване на цели дълбоко в тила на руските въоръжени сили и на руска територия, изхождайки официално от две съображения: първо, да не предизвикат руски ответни удари съобразно изискването на руската военна доктрина, включително и ядрени; второ, съзнавайки целенасочените умишлени провокативни опити на украинската страна да въвлече САЩ и НАТО във войната, да избегне такава. В действителност обаче всичко това е в унисон с тактиката за поддържане на продължителна война с цел максимално изтощаване на Русия. Постепенно обаче натискът и отстъпките за изпращане на модерно тежко въоръжение с голям обseg стават все по-големи. Фактите показват, че Пентагонът е ревизирал оцен-

ката си за рисковете от войната в Украйна и негласно е съгласен вече Украйна да нанася удари с дроне в дълбочина на руска територия. Самият факт, че още през лятото на 2022 г. започна обучение на украински летци за пилотиране на изтребители F-16, свидетелства за това, че рано или късно ще бъдат предоставени дори такива самолети. Изходът от споровете за доставяне на съвременни модерни танкове и системи за противовъздушна отбрана „Пейтриът“ е предопределен. Руският посланик във Вашингтон предупреди, че ако правителството на САЩ достави противовъздушните системи „Пейтриът“ на Украйна, това ще е нова провокационна стъпка на администрацията и руско-американските отношения ще претърпят колосални щети, освен че ще създадат допълнителни глобални рискове за сигурността.

Доставките на въоръжение и боеприпаси за Украйна разкриха сериозни слабости във военновременната готовност на страни – членки на НАТО. Така например запасите от боеприпаси в Германия биха стигнали за 1–2 дни бойни действия, ако интензивността им е като тази в Украйна. Според изискванията на НАТО резервите трябва да стигнат за минимум 30 дни. За попълване на боеприпасите са необходими поне 20 млрд. евро. Освен това липсват достатъчно складове за боеприпаси. Според секретен документ на Бундесвера само 36 от общо 105 самоходни бронирани гаубици „2000“ са изправни и готови за бойно използване.

В САЩ възникват опасения относно запасите от оръжия и боеприпаси в цели 6 направления поради доставянето им на Украйна: 155 милиметрови боеприпаси, преносимите противотанкови ракети „Джавелин“, високомобилната артилерийска ракетна система HIMARS, управляемите ракетни системи за залпов огън GMLRS и противовъздушните ракети Stinger. Времето за производственото им възстановяване е от 3 до 18 години. САЩ са доставили на Украйна 100 000 снаряда, а текущото им производство е 3250 на месец, може да достигне и 20 000 през 2023 г., но при това увеличение ще са необходими 6 години за възстановяването им.

Всичко това ще се отрази на готовността на някои страни под натиска и на политически сили в тях, да продължат доставките за Украйна в тези обеми, ако войната, както се очертава, продължи дълго, а това означава спорове и преосмисляне. Зато ва изглежда логична репликата на бившия френски президент Никола Саркози: *„Ние танцуваме на ръба на вулкан. Даваме все повече и повече милиарди за закупуване на оръжия. Въз основа на кой член от европейските споразумения председателят на комисията Урсула фон дер Лайен се смята за компетентна по въпросите на доставките на оръжия и външната политика?“* Третото последствие ще е намаляване на обществената подкрепа за войната, която впрочем вече спадна в САЩ от 55% през май на 38% през септември 2022 г.

Противоречия между страни – членки на НАТО

Ще има ли война между Турция и Гърция?

Войната в Украйна сплоти до голяма степен страните – членки на НАТО. Но паралелно с това се изостриха стари противоречия, като тези между Турция и Гърция, стигащи този път дори до военна заплаха. След честите и масирани нарушения на гръцкото въздушно пространство с бойни самолети и дроне последва заплахата към Гърция с инвазия, ако не демилитаризира островите си в Егейско море (гръцкото военно присъствие там остава до голяма степен последователно през последните няколко десетилетия, но Анкара настоява, че то е в нарушение на договорите от 1923 и 1947 г., които установяват суверенитета на Гърция над островите). Министърът на външните работи Чавушоглу заяви, че Турция *„внезапно ще пристигне за една нощ“* – фраза, която турските официални лица често обичат да използват. Пре-

зидентът Ердоган постави въпроса на международно ниво – на срещата на Европейската политическа общност в Прага, което предизвика бурна реакция от гръцка страна. Премиерът Мицотакис призова турския президент да не поставя повече под въпрос суверенитета на гръцките острови и без екстремна реторика да стигнат до разбирателство и диалог, присъщи на отговорни правителствени ръководители. Изричната заплаха от президента Ердоган да нахлуе в Гърция използваше същия език, който се използваше преди предишните турски военни операции в Сирия. А в началото на декември 2022 г. президентът Ердоган не изключи да бъде нанесен ракетен удар срещу Гърция заради милитаризирането на Егейските острови. С гордост говори за балистичната ракета „Тайфун“, която за 456 секунди може да достигне целта си на 561 км („Тайфун“ е балистична ракета с малък обсег на действие или SRBM, разработена от Турция и изстреляна тестово на 18 октомври миналата година; обхватът ѝ от около 560 км е повече от два пъти по-голям от този на известната в момента ракета в арсенала на Турция – Вога-1).

Тъй като Ердоган е изправен пред трудни президентски избори през 2023 г., гръцките официални лица се опасяват, че той може да организира инцидент като акт на отчаяние. Също така, тъй като Гърция е изправена пред двойни избори, между които вероятно ще има временно правителство, правителствените служители се опасяват, че Ердоган може да набележи момент за инцидента, който да съвпадне с този период на най-малка стабилност в гръцкото общество. Може би, както твърдят някои коментатори, и личното разочарование на Ердоган от нарасналата сила на Гърция, и ситуацията на международната арена ще го тласнат към ескалация. Според други коментатори конфликт между Гърция и Турция изглежда не само възможен, но и вероятен. Внимателният прочит на последните изявления на турски официални лица, както и моделът на събитията през последните месеци, само увеличиха риска. Сериозни последици вероятно очакват както Турция, така и Гърция, ако двете държави влязат в конфликт. И все пак реториката на Ердоган, както и неговите

интереси и идеология, предполагат, че Анкара може да е склонна да поеме смело тези рискове.

Продължава напрежението между САЩ и Турция

Ердоган е в конфликт и с водещия партньор от НАТО: той обвинява Съединените щати, че подкрепят „терористични организации“ в Северна Сирия и им доставят оръжия, докато самият той води война, представяна като „борба с тероризма“. Неговото обвинение се връща към съвместната борба на САЩ и сирийско-кюрдските части срещу терористичната милиция „Ислямска държава“ (ИД) в Сирия. Самият той смята светската Кюрдска работническа партия (ПКК) за основен враг и в Северна Сирия той също прибегва до помощни войски на джихадистите, за да се бори с организации, които са близки до тях. ПКК, от друга страна, междувременно обвини НАТО, че предава и жертва кюрдите. Предисторията на това бяха споразуменията между Турция, Финландия и Швеция за условията за присъединяване на двете скандинавски страни към НАТО. Както ПКК, така и организациите на кюрдските изгнаници в Европа обвиняват турската армия в многократно използване на забранени химически оръжия в съответните региони и призовават за международно разследване.

Към всичко това трябва да се добави и политиката на Турция на подкрепа за Русия независимо от опита за балансиране и утвърждаване като посредник.

Европейският съюз в сътрудничество с НАТО

Изправени пред непосредствената опасност, която представлява Русия, европейските нации започнаха да преосмислят целите и ангажиментите си за национална сигурност, укрепвайки воен-

ната сила и предоставяйки политическа и финансова подкрепа, както и безпрецедентна доставка на модерни оръжия за Украйна.

Всъщност общата заплаха послужи за обединяването на НАТО и Европейския съюз по начин, по който предишните дебати за разработване на обща политика за сигурност не успяха. Третата поред съвместна декларация между НАТО и ЕС, след тези през 2016 и 2018 г., бе подготвена в края на 2022 г. и подписана в началото на януари 2023 г., което определено разширява стратегическото сътрудничество между двете организации. Един по-различен подход на някои кръгове в САЩ с повече доверие и по-малко скептицизъм към партньорството между НАТО и ЕС със сигурност би намалил резервите на много други съюзници, особено от Източна Европа, чиято крайна цел е да запазят НАТО значим за Съединените щати. Области, като киберпространството, Космоса, устойчивостта, защитата на критичната инфраструктура и нововъзникващите и революционни технологии, са много подходящи пътища за сътрудничество между НАТО и ЕС.

Задълбочаването на сътрудничеството между нации с еднакво мислене може да осигури надеждни военни възможности и по-бързо вземане на решения за реагиране на широк спектър от непредвидени ситуации както в мирно време, така и по време на криза или конфликт. Много от тези взаимозависимости са в съответствие с въпросите за устойчивостта, отразена в Концепцията за устойчивост – включваща военен капацитет, гражданска готовност и планиране при извънредни ситуации.

С изграждането на капацитет по източния фланг на Европа и по-нататъшното укрепване на устойчивостта страните ще се възползват от създаването на фонд на НАТО за устойчивост. Такъв фонд, създаден за пряка подкрепа на капацитета за устойчивост на най-уязвимите съюзници и приоритетни партньорски нации, също би допринесъл значително за засилване на възпирането, включително възпирането пред лицето на руската заплаха. Тъй като Европейският съюз все повече играе допълнителна роля към целите на НАТО за сигурност, подобреното сътруд-

ничество между институциите на ЕС и НАТО ще спомогне за повишаване на ефикасността на инициативите за устойчивост в Европа.

Всеобхватният подход към устойчивостта трябва също да включва допълнителни ресурси и стратегии, по-специално разработване на ясно дефинирани цели, създаване на способност за бързо реагиране, подобрена гражданско-военна координация и стабилни инвестиции.

На 13 октомври 2022 г. 14 съюзника от НАТО и Финландия подписаха писмо за намерение за разработването на *Европейска инициатива за небесен щит* с цел да създаде европейска система за противовъздушна и противоракетна отбрана чрез съвместно придобиване на оборудване за противовъздушна отбрана и ракети от европейските нации. Ръководството ѝ ще се осъществява от Германия.

ЕС иска да създаде *общо пространство за киберсигурност*. На 18 ноември 2022 г. в Съвета на постоянния представител бе приет документ, регулиращ засилването на киберсигурността в рамките на институциите на ЕС, обхващащ четири основни мерки, между които създаване на интеринституционален съвет по киберсигурност.

Влиянието на кризите върху сигурността на България и нейните възможности

Още в началото на войната в Украйна държавното и военното ръководство обяви, че „няма заплаха за суверенитета и териториалната цялост на България“. Сбъднаха се обаче прогнозите ни, че Черно море ще се превърне де факто във военна зона и ще бъдем изправени пред сериозни предизвикателства. Въоръжените ни сили наблюдават обстановката, разузнавателните служби действат в режим на повишена готовност, обменя се ежедневна информация със съюзниците ни. Съюзни самолети подсилиха мисия-